

System oceniania z wychowania fizycznego w opinii uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych Krakowa

Paweł Ochwat / Akademia Kultury Fizycznej w Krakowie

e-mail: Pawel.Ochwat@awf.krakow.pl

ORCID: 0000-0003-3830-7211

Streszczenie

Problem badawczy podjęty w tym opracowaniu dotyczy systemu oceniania wewnątrzszkolnego stosowanego przez nauczycieli WF z przedmiotu wychowanie fizyczne. Problemy szczegółowe ogniskowały się wokół kwestii, jakie dyspozycje uczniów podlegają ocenie z WF-u i za jakie komponenty poszczególnych dyspozycji nauczyciele najczęściej stawiają stopnie szkolne. W badaniach ograniczono się do populacji uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych miasta Krakowa. Zastosowano dobór losowy warstwowy proporcjonalny do wielkości próby. Badanie przeprowadzono w roku szkolnym 2023/24. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, a narzędziem badawczym były dwa kwestionariusze ankiety do samodzielnego wypełnienia przez badanych. Pierwszy kwestionariusz skonstruowany i przetestowany w badaniach pilotażowych dla nauczycieli wychowania fizycznego. Drugi kwestionariusz został zbudowany dla uczniów w ten sposób, aby można było porównać ich odpowiedzi z odpowiedziami nauczycieli. Przebadano w sumie 1213 osób, w tym 44 nauczycieli wychowania fizycznego i 1169 uczniów. W badaniach pominięto podział próby ze względu na płeć badanych. Wyniki badań wskazały jednoznacznie, że najczęściej uczniowie oceniani są za sprawność motoryczną i postawy wobec kultury fizycznej. Nieco rzadziej za umiejętności techniczne, a bardzo rzadko za wiedzę na temat ogólnie pojętej kultury fizycznej. Sprawność motoryczna oceniana jest za pomocą testów sprawnościowych od lat funkcjonujących w rzeczywistości szkolnej. Wyniki badań prowadzą do refleksji, że sprawność motoryczna jest nadal jednym z głównych kryteriów oceniania z przedmiotu wychowanie fizyczne. Dzieje się tak pomimo wprowadzenia przepisów dotyczących oceniania z WF-u, wprowadzenia programu „Sportowe Talenty”, który miał za zadanie monitorowanie sprawności uczniów oraz przygotowania przyszłych nauczycieli w toku studiów akademickich z zakresu sztuki oceniania.

Słowa kluczowe: Ocena z wychowania fizycznego, sprawność motoryczna, umiejętności techniczne, postawy wobec kultury fizycznej.

Grading system of physical education in the opinion of students and teachers of secondary schools of the city of Cracow

Abstract

The research problem addressed in this study concerns the system of in-school grading used by PE teachers in the subject of physical education. The specific problems focused on the question of what dispositions of students are subject to P.E. assessment and for what components of each disposition teachers most often put school grades. The study was limited to the population of students and teachers of secondary schools in the city of Krakow. Stratified random sampling proportional to the sample size was used. The study was conducted in the school year 2023/24. The method used was a diagnostic survey, and the research tool was two survey questionnaires for self-completion by the respondents. The first questionnaire constructed and tested in a pilot study for physical education teachers. The second questionnaire was constructed for students so that responses could be compared with teachers. A total of 1213 people were surveyed, including 44 physical education teachers and 1169 students. The study omitted to divide the sample by the gender of the respondents. The results of the study clearly indicated that students were assessed most often for motor skills and attitudes toward physical culture. Slightly less frequently for technical skills, and very rarely for knowledge of physical culture in general. Motor fitness is assessed by means of fitness tests that have been functioning in the school reality for years. The results of the study lead to the reflection that motor fitness is still one of the main criteria for grading from the pre-motor physical education subject. This is despite the introduction of legislation on grading in PE, the introduction of the „Sports Talents” program, which was designed to monitor the fitness of students, and the preparation of future teachers in the course of academic studies in the art of grading.

Keywords: Physical education assessment, motor skills, technical skills, attitudes toward physical culture.

1. WPROWADZENIE

Ocenianie powinno być działaniem przemyślanym, zmierzającym do poprawy rezultatów kształcenia. Poziom wiedzy i umiejętności uczniów powinien być oceniany zgodnie z zasadami, a uczniowie powinni być na bieżąco informowani o swoich osiągnięciach, postępach, jak również niepowodzeniach i obszarach wymagających poprawy.

Raport o stanie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży w Polsce, który był wynikiem realizacji projektu Global Matrix 4.0 wskazał, że zaledwie 16,8% dzieci i młodzieży w Polsce jest umiarkowanie bądź intensywnie aktywna przez przynajmniej 60 minut dziennie na przestrzeni tygodnia, co odpowiada ocenie 1 w skali szkolnej. Z drugiej strony wyniki z Polski sugerują poprawę w powszechności udziału dzieci i młodzieży w zorganizowanej aktywności fizycznej i sporcie, a także wskazują na relatywnie dobre warunki do aktywności fizycznej w kontekście szkoły. Alarmujący jest natomiast wysoki poziom zachowań sedentarnych (m.in. czasu spędzonego przed ekranami) czy negatywny trend w aktywnym przemieszczaniu się do i ze szkoły (Raport Global Matrix 4.0, 2022).

W tym kontekście pojawia się problem dotyczący oceniania z wychowania fizycznego. Czy należy stawiać stopnie z tego przedmiotu, czy może należałoby skorzystać z doświadczeń nauczania zintegrowanego i zastosować ocenę opisową? Czy może warto zlikwidować przymus stawiania ocen z tego przedmiotu i wprowadzić jakąś formę zaliczenia zachowując obowiązek uczestnictwa w zajęciach szkolnych? Te i szereg innych problemów postawiono w badaniu dotyczącym różnych aspektów oceniania i pomiarów z wychowania fizycznego. Badania przeprowadzono na próbie badawczej wyłonionej w sposób losowy w roku szkolnym 2023/24.

2. PODSTAWA TEORETYCZNA BADAŃ

Zadaniem szkoły jest takie nauczanie, dzięki któremu uczniowie będą osiągać cele istotne z perspektywy społecznej. Ocena, czy uczniowie się czegoś nauczyli, czy nie, spoczywa w gestii diagnostyki pedagogicznej. Wyróżniamy dwa podejścia do uczenia się i oceniania: podejście behawiorystyczne i konstruktywistyczne (Mietzel, 2002). Podejście behawiorystyczne przyjmuje, że przedmiotem oceny jest wiedza faktograficzna i niekoniecznie związane z nią umiejętności. Czynność oceniania stanowi formę wyizolowaną z nauczania, czyli pojedynczą czynność edukacyjną wyodrębnioną z procesu nauczania. Ocenie podlegają pojedyncze często wyizolowane atrybuty ucznia, a główny akcent kładzie się na indywidualizację samej oceny. Podejście konstruktywistyczne opiera się na integracji procesów nauczania i uczenia się. Oceny mają charakter wielowymiarowy, czyli ocenianiu podlegają wiedza, zdolności, myślenie, metapoznanie, afekty. Stosuje się również ocenianie grupowe, a więc zdolność do współpracy i jej produkty (Gołębniak, 2006). Konstruktywistyczne podejście umożliwia ocenianie szerokiej perspektywy celów kształcenia. Nie tyle wąskie umiejętności szkolne, ile umiejętności przyswajania i pomnażania ich w kontekście realnego

życia aktualnie jak i w przyszłości. W podejściu do oceniania podejmowanym przez nauczyciela będą odzwierciedlać się jego poglądy psychologiczne jak i jego filozofie edukacyjne. Przedstawiciele koncepcji behawiorystycznej koncentrować się będą na koncepcji rozwoju człowieka i ocenianiu produktu uczenia się. Przedstawicielom humanistycznych nurtów bliższe będzie ciągle monitorowanie procesu uczenia i skupienie na przekazywaniu informacji zwrotnych o efektach tego uczenia się.

Wraz z ewolucją teorii pedagogicznych i praktyki edukacyjnej, wyraźnie zarysowuje się różnica między klasycznymi a nowoczesnymi podejściami do oceniania. Zmiana ta odzwierciedla szersze przejście od edukacji transmisyjnej ku konstruktywistycznej, a także rosnące znaczenie indywidualizacji procesu kształcenia. Tradycyjne podejścia do oceniania opierają się głównie na ocenie sumującej, której celem jest mierzenie końcowych efektów uczenia się. Ocenianie to zazwyczaj przyjmuje formę testów, sprawdzianów czy egzaminów, a jego rezultaty są najczęściej przedstawiane w postaci stopni szkolnych (Brookhart, 2011). Takie podejście zakłada, że wiedzę można zmierzyć w sposób obiektywny i porównać między uczniami. W klasycznym modelu dominuje również przekonanie o konieczności utrzymania obiektywności i standaryzacji, co często prowadzi do marginalizacji indywidualnych potrzeb uczniów. Ocenianie spełnia tu głównie funkcje selekcyjne i klasyfikacyjne – decyduje o promocji do następnej klasy, przyjęciu na studia czy przydziale do grup edukacyjnych (Sadler, 2005). Nowoczesne podejścia kładą większy nacisk na ocenianie kształtujące, które nie tylko mierzy, ale przede wszystkim wspiera proces uczenia się (Black i Wiliam, 2009). Celem takiego oceniania jest dostarczanie informacji zwrotnej, która umożliwia uczniowi refleksję nad własnym postępowaniem i podejmowanie działań służących poprawie. W centrum nowoczesnych koncepcji oceniania znajduje się uczeń jako aktywny uczestnik procesu dydaktycznego, a nie pasywny odbiorca wiedzy. Kluczowe znaczenie mają tu: dialog nauczyciel–uczeń, samoocena, ocena koleżeńska oraz personalizacja wymagań (Heritage, 2010). Nowoczesne ocenianie opiera się także na założeniu, że błędy są naturalną częścią procesu uczenia się.

Różnice między podejściami klasycznym i nowoczesnym nie dotyczą wyłącznie metod oceniania, lecz także filozofii edukacji. Klasyczne podejście wspiera model szkoły jako instytucji selekcyjnej i kontrolującej, podczas gdy podejście nowoczesne promuje szkołę jako przestrzeń rozwoju i współpracy. Ocenianie kształtujące wpływa pozytywnie na motywację wewnętrzną uczniów, zwiększa ich zaangażowanie oraz poprawia efekty nauczania (Hattie i Timperley, 2007).

Jednym z kluczowych aspektów nowoczesnego oceniania, często niedostatecznie uwzględnianym w debacie pedagogicznej, jest teoria pomiaru edukacyjnego. Teoria ta dostarcza narzędzi i ram metodologicznych do analizowania tego, jak skutecznie, trafnie i rzetelnie można mierzyć osiągnięcia edukacyjne uczniów (Nitko i Brookhart, 2014). Trafność odnosi się do stopnia, w jakim ocena mierzy to, co ma mierzyć. W praktyce oznacza to, że test matematyczny powinien sprawdzać kompetencje matematyczne, a nie umiejętność czytania czy radzenia sobie ze stresem (Messick, 1989). Rzetelność natomiast dotyczy spójności wyników – test jest rzetelny, jeśli daje podobne wyniki w różnych warunkach. Niska rzetelność oznacza, że wyniki są zależne od przypadkowych czynników (American Educational Research Association [AERA], 2014).

Współczesna teoria pomiaru edukacyjnego opiera się na modelach takich jak klasyczna teoria testów [CTT] oraz teoria odpowiedzi na pozycję testową [IRT]. CTT zakłada, że wynik testu to suma „prawdziwego wyniku” i błędu pomiaru (Crocker i Algina, 2006). IRT pozwala na bardziej precyzyjne dopasowanie trudności zadań do poziomu ucznia, szczególnie w testach adaptacyjnych. Wprowadzenie zasad teorii pomiaru do praktyki szkolnej napotyka wiele trudności. Wielu nauczycieli nie posiada wystarczającego przygotowania metodycznego w zakresie konstrukcji narzędzi pomiarowych (Stiggins, 2002). Konieczna jest interpretacyjna ostrożność – każda ocena jest tylko przybliżeniem rzeczywistej wiedzy ucznia.

Niezależnie od przyjętej filozofii nauczycielskiej pomiar i ocena odgrywają istotną rolę we wszystkich etapach procesu kształcenia i wychowania fizycznego. Umożliwiają diagnozę indywidualnych kompetencji uczniów, ich słabych i mocnych stron, dają podstawę do przewidywania przyszłych osiągnięć jednostki oraz grupy czy też pozwalają dostosować program nauczania do aktualnych możliwości i zainteresowań uczniów. Nauczyciel, poprzez zastosowanie pomiaru i oceny, może przekazać informację zwrotną swoim wychowankom, co wpływa na motywację do wykonywania ćwiczeń, czy też szeroko pojętej aktywności fizycznej, co przekłada się na lepsze efekty nauczania. Wymienione zadania mają charakter doraźny, jednak pomiar i ocena spełniają również funkcję w zakresie prospekcji. Wdrażają młodych ludzi do systematycznej samokontroli i samooceny, wpływają na kształtowanie pozytywnej postawy wobec swojego ciała, urody i sprawności fizycznej oraz troski o te komponenty w przyszłości. Proces ten jednak wymaga czasu, odpowiednich narzędzi oraz wysokich kwalifikacji nauczyciela (Muszkieta, 2004).

Przynajmniej w założeniach, zarówno uczniom jak i nauczycielom zależy na uzyskaniu jak najlepszych efektów nauczania, które odzwierciedla skala ocen. Jednak w ocenianiu występuje pewna rozbieżność interesów, nauczyciel stawia przed uczniami pewne wymagania, natomiast uczniowie, nie zawsze są w stanie im sprostać (Supińska i Kübler, 2016).

3. OCENIANIE Z WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

W stosunku do oceniania przedmiotowego z WF-u można wyróżnić trzy podejścia:

- biologiczne, opowiadające się za dokonywaniem oceny na podstawie przyrostu poziomu sprawności motorycznej;
- dydaktyczne, w którym za wiodące kryterium oceniania przyjęto umiejętności ruchowe z zakresu treści programowych;
- komplementarne, łączące poprzednie poglądy oraz głosy postulujące zaniechanie wystawiania ocen (Wołoszyn, 2023).

Problematyka oceniania z wychowania fizycznego było podejmowana zarówno przez teoretyków, jak i praktyków tego przedmiotu. Oto kilka wybranych zagadnień poruszających ten temat. Wacław Gniewkowski uznaje ocenę z WF-u jako stan wiadomości i umiejętności ucznia podczas klasyfikacji i traktuje ją jako rezultat długiego procesu uczenia się (ocena aktualistyczna) oraz zdolności i zamiłowania ucznia, pracowitości, systematyczności, trudności w opanowaniu materiału i postępy na tym tle w zdobywaniu wiedzy i umiejętności (ocena dyspozycyjna) (Strzyżewski, 2013). Zdaniem Czabańskiego ocena pozwala na gromadzenie informacji o uczniu i jego postępach jest podstawą formułowania sądów i na tym tle podejmowania decyzji o dalszym postępowaniu. Grabowski definiuje ocenę dwojako: w ujęciu szerokim jako ogół czynności i decyzji związanych z racjonalną kontrolą rozwoju dyspozycji instrumentalnych w postaci wiedzy, sprawności i umiejętności oraz kierunkowych odnoszących się do wartości, postaw i motywacji. W znaczeniu wąskim jest to okresowa klasyfikacja uczniów wyrażona w stopniach (Grabowski, 1997).

Warto również przytoczyć poglądy na temat funkcji oceniania. Funkcje te można określić następująco:

- wychowawcza (motywująca) – wpływa na aktywność ucznia, motywuje go do uczenia się oraz podejmowania wysiłku na rzecz własnego rozwoju, zaspokaja samoocenę, kształtuje postawę wobec aktywności fizycznej;
- dydaktyczna – umożliwia stałe monitorowanie przez ucznia, nauczyciela i rodziców stopnia realizacji treści programowych; stanowi rodzaj diagnozy pedagogicznej;
- społeczna – kształtuje wzajemne stosunki pomiędzy jednostką a grupą;
- diagnostyczna – daje możliwość rozpoznania efektów pracy ucznia i działań nauczyciela;
- selekcyjna – wskazuje, że ocena może być wykorzystywana jako narzędzie selekcji i naboru do różnych grup (Bielski, 2005; Szczepański, 2008).

Żywotność funkcji oceny jest podtrzymywana przez jej pragmatyczne powiązanie z systemowym ujęciem kształcenia. Jego ważnym elementem pozostaje ciągle stopień szkolny, którego funkcjonalnej przydatności nie podważyła zarówno I. Altszuler (1960), jak i późniejsze koncepcje oceniania powiązane z dydaktyką obiektywistyczną (Szyling, 2024).

A. Kurek-Paszczyk, A. Mielniczek i A. Paszkiewicz zwracają uwagę na to, że europejska i amerykańska literatura przedmiotu łączy sprawność fizyczną ze zdrowiem. Ich zdaniem ocena procesu wychowania fizycznego winna służyć:

- kształtowaniu u uczniów postaw regularnej samokontroli oraz samooceny rozwoju i sprawności fizycznej;
- kształtowaniu i wzbudzaniu wśród uczniów zainteresowań, związanych z aktywnością ruchową;
- pozyskiwaniu przez nauczyciela oraz uczniów wiedzy na temat stanu procesu nauczania i uczenia się z przedmiotu;
- obiektywnemu i sprawiedliwemu pomiarowi osiągnięć uczniów;
- podsumowaniu efektów pracy nauczyciela;
- zwiększeniu poziomu zainteresowania rodziców tematyką zdrowia i wpływu aktywności fizycznej na rozwój fizyczny dziecka (Kurek-Paszczyk, Mielniczek i Paszkiewicz, 2013).

Ocenianie uczniów jest również uregulowane w przepisach prawa oświatowego. Przedmiot wychowanie fizyczne należy do grupy przedmiotów artystycznych. Szczegółowe zapisy dotyczące tego przedmiotu zawarte zostały w rozporządzeniu MEN z dnia 22 lutego 2019 roku. Zgodnie z tym rozporządzeniem podczas oceniania z wychowania fizycznego należy przede wszystkim brać pod uwagę wysiłek wkładany przez ucznia podczas zajęć, systematyczny udział w zajęciach oraz aktywność ucznia w działaniach na rzecz kultury fizycznej. Celem ocen bieżących jest monitorowanie pracy ucznia oraz informacja zwrotna o jego postępach, jak i elementach wymagających poprawy (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz.2572).

Pomimo istnienia tych przepisów i wprowadzenia wiele lat temu zmian w treściach kształcenia studentów na Akademii Wychowania Fizycznego nadal pojawiają się rozbieżności w podejściu nauczycieli WF do systemu oceniania. Rozbieżności te dotyczą często kwestii, za co i z jaką częstotliwością uczniowie powinni być oceniani z tego przedmiotu. Nie ulega wątpliwości, że uczniowie powinni być oceniani za te dyspozycje, na które mają wpływ, czyli te, które zależą od nich samych. Natomiast dyspozycje, które są niezależne od ucznia lub zależne od niego tylko w niewielkim zakresie, powinny być przedmiotem pomiaru w celu obserwacji dynamiki i prawidłowości rozwoju ontogenetycznego. Do dyspozycji zależnych od ucznia należą takie elementy jak: postawa ucznia wobec aktywności fizycznej i szkolnego WF-u, umiejętności ruchowe i opanowanie technik ruchu oraz wiedza z zakresu kultury fizycznej i edukacji zdrowotnej. Dyspozycja, która w niewielkim stopniu zależy od ucznia i jego pracy, jest sprawność motoryczna. Sprawność motoryczną można podzielić według Raczyka (2010) na zdolności kondycyjne, koordynacyjne, anatomiczne i hybrydowe. W przypadku zdolności kondycyjnych, takich jak siła, szybkość czy wytrzymałość, dominującym elementem jest sprawność układów krążenia i oddychania oraz energetyka organizmu. Te zdolności można wytrenować podczas systematycznych treningów o określonej intensywności. Biorąc pod uwagę specyfikę lekcji wychowania fizycznego, które często odbywają się w trudnych warunkach (lekcje na korytarzu, w salach przysposobionych lub przy łączeniu dwóch klas na sali gimnastycznej) trudno osiągnąć taki poziom intensywności wysiłku, aby wpływał on na poprawę zdolności motorycznych. Z kolei zdolności koordynacyjne uzależnione są od budowy układu nerwowego i sprawności narządów zmysłów.

Są to więc uwarunkowania genetyczne, na które uczeń nie ma wpływu. Do tej grupy zdolności należą: koordynacja wzrokowo-ruchowa, koordynacja słuchowo-ruchowa i równowaga (statyczna i dynamiczna). To oczywiście nie oznacza, że nie należy kształtować tych zdolności i nie stosować ćwiczeń równoważnych czy koordynacyjnych. Ocenianie oparte głównie na wynikach testów i sprawdzianów motorycznych jest określane jako represyjne. Uczeń traktowany jest jako przedmiot w procesie kształcenia, a o jego ocenie decyduje na przykład czas pokonania określonego dystansu. Oczywiście uczniowie mniej sprawni, którzy nie są w stanie sprostać określonym normom i wymaganiom, czują niechęć do uczestnictwa w takich zajęciach, co z pewnością przyczynia się do rosnącej liczby zwolnień z lekcji wychowania fizycznego (Bartoszewicz, Koszycz i Nowak, 2003).

4. METODA

4.1 Problematyka badania i zastosowane metody

Głównym problemem badawczym było określenie sposobów oceniania z wychowania fizycznego i kryteriów, którymi kierują się nauczyciele podczas stawiania stopni. Celem analiz było poznanie opinii uczniów i nauczycieli, za jakie elementy uczniowie są oceniani podczas oceniania bieżącego i końcoworocznego z WF-u.

Na podstawie powyższych założeń sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Za jakie elementy najczęściej oceniani są uczniowie z WF-u?
2. Czy nauczyciele WF stosują różne wagi oceny za poszczególne elementy oceniania?
3. Czy w opinii badanych oceny z WF motywują uczniów do aktywności fizycznej podczas lekcji w szkole?
4. Czy ocena z WF motywuje do aktywności fizycznej w czasie wolnym od zajęć szkolnych?
5. Czy należałoby zrezygnować z ocen z WF wyrażonych w stopniach na rzecz alternatywnych rozwiązań?

Ze względu na wielowątkowość badań, złożony charakter badanego zjawiska oraz przyjęte podejście metodologiczne zrezygnowano z postawienia hipotezy badawczej. Zgodnie z podejściem eksploracyjnym (exploratory research), badania mające na celu zgłębianie złożonych, słabo rozpoznanych lub nowo wyłaniających się zjawisk nie zawsze muszą rozpoczynać się od sformułowania hipotez. Jak zauważa Sztumski (1995), „w badaniach eksploracyjnych hipoteza nie zawsze jest konieczna – celem jest raczej poznanie i opis zjawisk, niż ich weryfikacja”. Podobnie Babbie (2013) wskazuje, że „badania eksploracyjne mogą służyć generowaniu hipotez, a nie ich testowaniu”. Ponadto, w przypadku badań jakościowych lub mieszanych, zgodnie z poglądami Denzina i Lincolna (2005), formułowanie sztywnych hipotez na wstępnym etapie może ograniczać otwartość interpretacyjną i zakłócać proces odkrywania znaczeń przypisywanych zjawiskom przez uczestników badania. Dlatego uznano, że zamiast hipotez, bardziej adekwatne będzie sformułowanie pytań badawczych, które pozwolą uchwycić wielowymiarowość badanego problemu oraz otwartość badania na różnorodne odpowiedzi i interpretacje (Flick, 2010).

Określono zmienne zależne i niezależne. Do zmiennych niezależnych zaliczono status osoby badanej: nauczyciel/uczeń. Zmienne zależne to opinie w sprawie kryteriów oceniania z WF oraz opinie dotyczące motywacyjnej roli oceny szkolnej z wychowania fizycznego. Badania przeprowadzone zostały w oparciu o metodę sondażu diagnostycznego. Jako technikę badawczą zastosowano technikę kwestionariuszową, a narzędziem badawczym była ankieta do samodzielnego wypełnienia przez badanych.

4.2 Osoby badane i procedura

Podczas doboru próby badawczej zastosowany został dobór losowy warstwowy proporcjonalny. W pierwszej kolejności dokonano stratyfikacji elementów populacji w homogeniczne podzbiory tworząc zestawienie wszystkich szkół ponadpodstawowych na terenie miasta Krakowa. Następnie dokonano selekcji tych szkół eliminując zespoły szkół, szkoły branżowe i technika. Podczas tworzenia listy szkół wyeliminowano wcześniej szkoły, które wzięły udział w badaniach pilotażowych narzędzi badawczych. Kolejnym krokiem przy wyłanianiu próby było warstwowanie szkół wg dzielnic Krakowa. Przyjęto stary podział administracyjny Krakowa z podziałem na pięć dzielnic (Stare Miasto, Śródmieście, Krowodrza, Podgórze i Nowa Huta). Ponieważ liczba szkół w poszczególnych dzielnicach różniła się znacznie, zastosowano dodatkową formę doboru grupowego – dobór proporcjonalny. Zestawiono szkoły odpowiadające założeniom doboru próby w grupy wg dzielnic miasta. Ustalono interwał losowania i wybrano w sposób losowy punkt startowy. W ten sposób wylosowano 17 szkół proporcjonalnie do liczby szkół znajdujących się w danej dzielnicy. Próbę badawczą stanowili nauczyciele wychowania fizycznego oraz uczniowie z różnych klas w wylosowanych szkołach. Przebadano 44 nauczycieli WF i 1169 uczniów, w sumie przyjęto do analizy 1213 ankiet. Należy zauważyć sporą różnicę w liczebności badanych nauczycieli i uczniów. Jest to odzwierciedlenie struktury zatrudnienia w szkołach. Podczas analiz wyników badań należy wziąć pod uwagę te różnice.

4.3 Narzędzia badawcze

Zastosowano dwa narzędzia badawcze: jednym była ankieta skierowana do nauczycieli, a drugim ankieta skierowana do uczniów. Ankieta dla nauczycieli zawierała 26 pozycje, a ankieta dla uczniów 22. Ankiety zostały przekazane do wypełnienia w wersjach papierowych. Oba narzędzia zostały skonstruowane w taki sposób, aby odpowiedzi poszczególnych grup badanych były porównywalne. Skonstruowane kwestionariusze zweryfikowano następnie w badaniach pilotażowych.

4.4 Analizy statystyczne

Do analizy statystycznej wyników zastosowano nieparametryczny test istotności chi-kwadrat [chi2], stosowany w celu badania zależności pomiędzy dwiema zmiennymi nominalnymi. Każdorazowo do analiz przyjęto wartość istotności statystycznej na poziomie 0,05. W tabelach przedstawiono rozkład procentowy odpowiedzi w poszczególnych grupach badanych (nauczyciele vs uczniowie), wynik testu chi2 i wynik prawdopodobieństwa. Jeśli więc wynik ten był niższy od poziomu 0,05, oznaczało to, że grupy różnią się statystycznie od siebie.

5. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

Poniższe analizy dotyczą trzech aspektów szkolnego oceniania: częstotliwości oceniania, ilości wystawianych ocen w roku szkolnym i szczegółowych dyspozycji, za które uczniowie otrzymują oceny. Wyniki przedstawiono w formie tabel przedstawiając rozkład procentowy (%) oraz (N) odpowiedzi. Każdorazowo podano też wartość statystyki chi2 i istotność statystyczną p . Ze względu na przejrzystość analizy wyniki przedstawiono również w formie wykresów. Dla lepszego zobrazowania wyników w niektórych wykresach zastosowano rozkład procentowy wyników nauczycieli i uczniów, a w niektórych przypadkach całociowy rozkład N-odpowiedzi.

Tabela 1 Częstotliwość oceniania podczas lekcji WF za różne dyspozycje w opinii nauczycieli i uczniów

Częstotliwość oceniania za sprawność motoryczną								
Częstotliwość oceniania	Nauczyciele		Uczniowie		Razem		Istotność statystyczna	
	N	%	N	%	N	%	χ^2	p
Bardzo często	1	2.3	72	6.2	73	6	2.15884	.03
Często	21	47.7	560	47.9	581	47.9		
Rzadko	19	43.2	471	40.3	490	40.4		
Nigdy	3	6.8	66	5.6	69	5.7		
Suma	44	100	1169	100	1213	100		
Częstotliwość oceniania za umiejętności techniczne								
Częstotliwość oceniania	Nauczyciele		Uczniowie		Razem		Istotność statystyczna	
	N	%	N	%	N	%	χ^2	p
Bardzo często	3	6.8	71	6	74	6.1	2.76344	.016
Często	21	47.7	390	33.4	411	33.8		
Rzadko	20	45.5	524	44.8	544	44.9		
Nigdy	0	0	184	15.8	184	15.2		
Suma	44	100	1169	100	1213	100		
Częstotliwość oceniania za wiedzę								
Częstotliwość oceniania	Nauczyciele		Uczniowie		Razem		Istotność statystyczna	
	N	%	N	%	N	%	χ^2	p
Bardzo często	0	0	13	1	13	1	1.62429	.077
Często	10	22.7	44	3.8	54	4.5		
Rzadko	22	50	355	30.4	377	31.1		
Nigdy	12	27.3	757	64.8	769	63.4		
Suma	44	100	1169	100	1213	100		
Częstotliwość oceniania za postawę								
Częstotliwość oceniania	Nauczyciele		Uczniowie		Razem		Istotność statystyczna	
	N	%	N	%	N	%	χ^2	p
Bardzo często	11	25	310	26.5	335	27.5	3.15265	.00
Często	23	52.3	498	42.6	512	42.1		
Rzadko	10	22.7	298	25.5	308	25.3		
Nigdy	0	0	63	5.4	63	5.1		
Suma	44	100	1169	100	1213	100		

$p < 0,05$

Tabela 1 przedstawia wyniki dotyczące częstotliwości oceniania uczniów podczas lekcji WF w poszczególnych obszarach działalności. Można zauważyć, że najczęściej uczniowie otrzymują oceny za postawę wobec kultury fizycznej i za sprawność motoryczną. W dalszej kolejności stawiane są oceny za umiejętności ruchowe. Najrzadziej uczniowie otrzymują oceny z wiedzy o kulturze fizycznej. W trzech obszarach zaobserwowano zróżnicowanie statystyczne pomiędzy badanymi grupami. W zakresie sprawności motorycznej nauczyciele częściej od uczniów deklarowali, że często i bardzo często oceniają swoich uczniów. W obrębie postaw i umiejętności technicznych to uczniowie częściej wskazywali, że są oceniani w tym zakresie. Ogólne opinie co do częstości oceniania zostały zweryfikowane poprzez pytanie filtrujące dotyczące konkretnej liczby stawianych ocen z poszczególnych obszarów w ciągu roku szkolnego. Wynika z tego, że najwięcej ocen otrzymują uczniowie za sprawność motoryczną (5 i więcej) w ciągu roku szkolnego. Za pozostałe obszary, czyli umiejętności ruchowe i postawy ilość ocen jest niższa i wynosi średnio 3 oceny w ciągu roku. Najmniej ocen uzyskują uczniowie za wiedzę z zakresu kultury fizycznej. Analiza testem χ^2 nie wykazała istotności statystycznej pomiędzy grupami w tym zakresie.

Można więc przyjąć, że najczęściej uczniowie są oceniani za sprawność motoryczną i z tego zakresu uzyskują najwięcej ocen w ciągu roku szkolnego. Na rysunku 2 przedstawiono jakie rodzaje testów sprawnościowych stosowane są najczęściej w celu postawienia oceny. W pierwszej kolejności testowane są dyspozycje siłowe w testach takich jak: skok w dal z miejsca, rzut piłką lekarską (w przód) i skłony tułowia z pozycji leżenia tyłem o nogach zgiętych (tzw. brzuszki). Na drugim miejscu sprawdzana jest zwinność testem bieg po kopercie i dalej wytrzymałość w biegach długodystansowych oraz za pomocą testu Coopera. W obrębie niektórych pozycji, takich jak: pomiar siły, szybkości, siły i koordynacji zaobserwowano zróżnicowanie statystyczne pomiędzy badanymi grupami. W testach siły mięśniowej, szybkości i szybkości reakcji (koordynacja) nauczyciele deklarowali, że częściej stosują te testy, niż wskazywali to uczniowie. W sprawdzianach mierzących skoczność, czyli skok w dal z miejsca i skok dosiężny to uczniowie częściej niż nauczyciele wskazywali stosowanie tych testów. Zróżnicowanie opinii może wynikać z faktu, że uczniowie nie zawsze wiedzą, jaki rodzaj sprawności motorycznej jest mierzony za pomocą określonego testu.

Rysunek 1 **Rodzaje testów stosowane najczęściej podczas oceniania za sprawność motoryczną według ogólnej liczby odpowiedzi (N) przy $p < 0,05$**

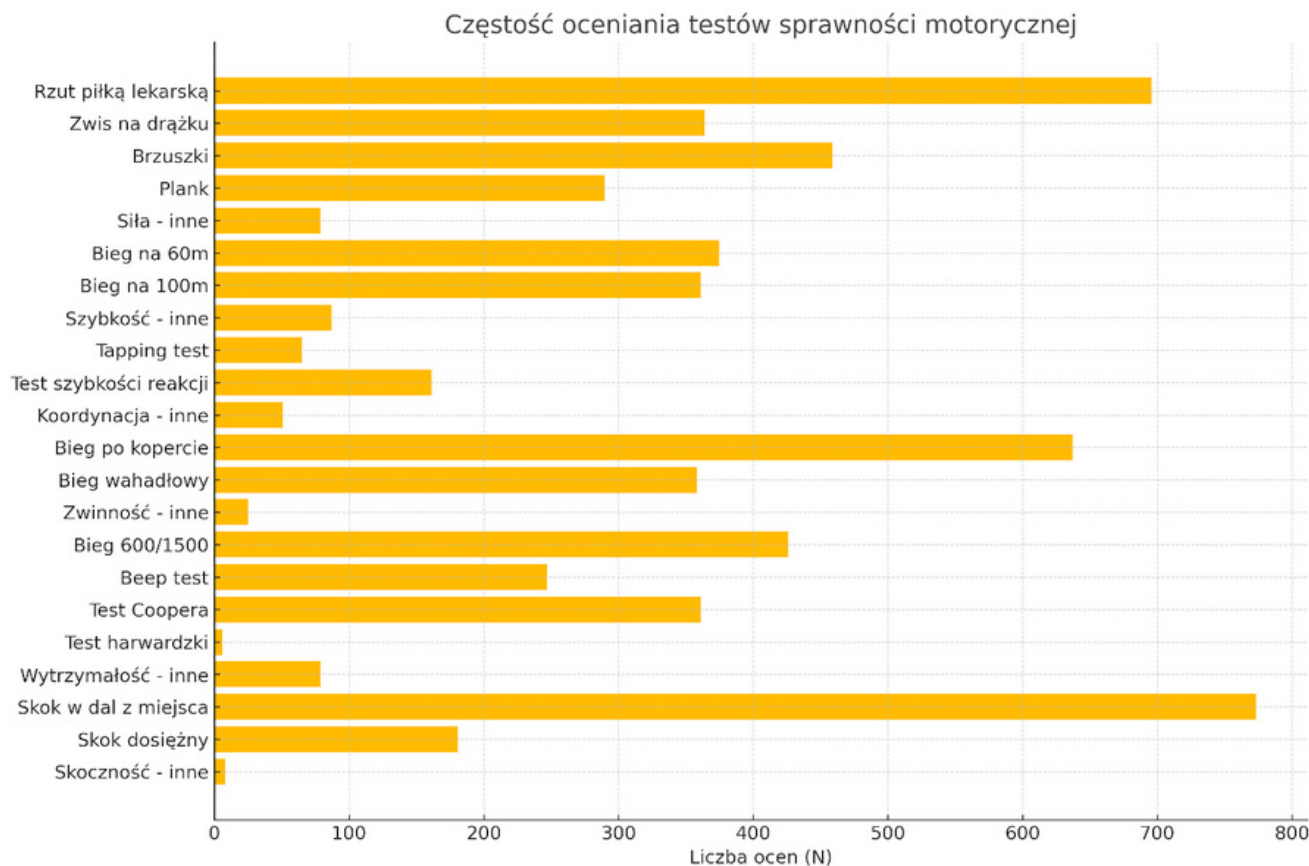

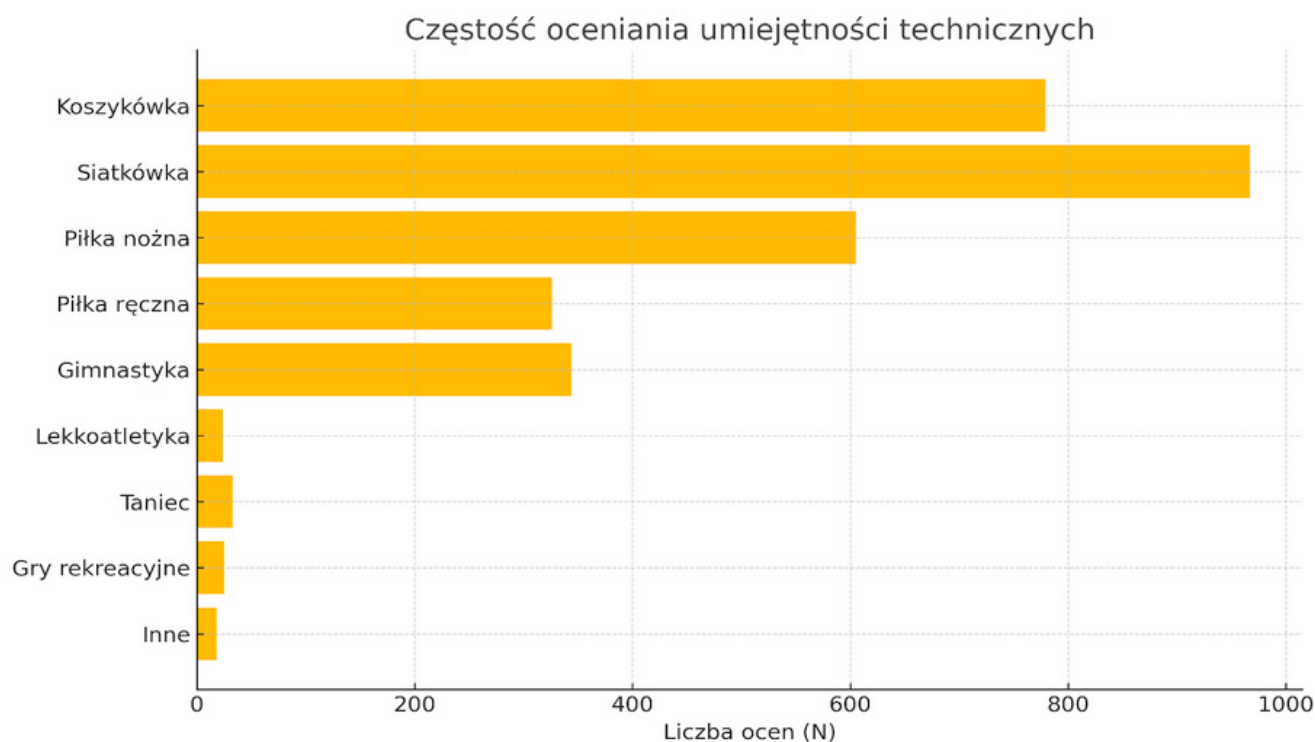
Tabela 2 Częstość oceniania uczniów za sprawność na podstawie zmiany wcześniejszych wyników testów motorycznych (tzw. progres)

Ocena jako motywator	Nauczyciele		Uczniowie		Razem		Istotność statystyczna	
	N	%	N	%	N	%	χ^2	p
Bardzo często	2	4.5	36	3.1	38	3.1	2.1893	.02
Często	4	9.1	141	12.1	145	12		
Rzadko	12	27.3	455	38.9	467	38.5		
Nigdy	26	59.1	537	45.9	563	46.4		
Suma	44	100	1169	100	1213	100		

p<0,05

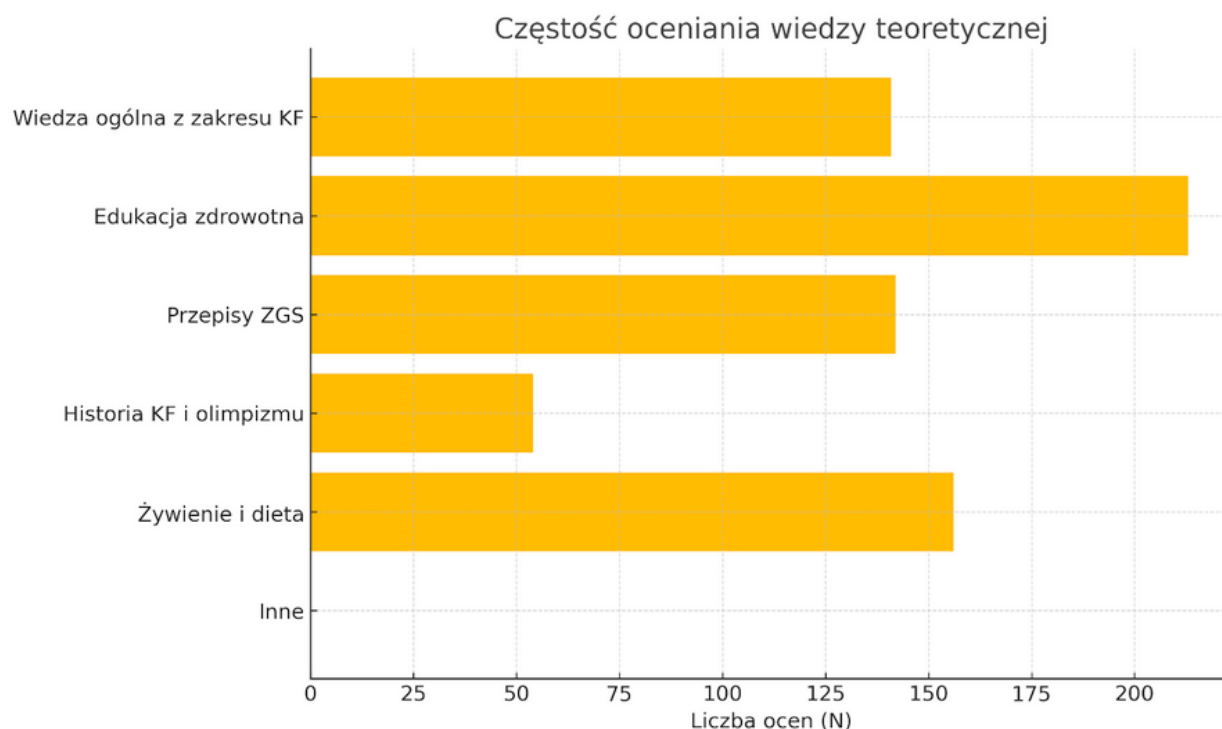
Nauczyciele podczas oceniania sprawności motorycznej mają możliwość zastosowania bardziej przyjaznej formuły, jaką jest ocena postępu sprawności. Polega ona na tym, że wynik ucznia z jakiegoś sprawdzianu motorycznego np. biegu na 100 metrów nie jest przeliczany na ocenę, tylko zapisywany. Jeśli uczeń poprawi ten wynik przy kolejnym sprawdzianie, to właśnie ten postęp podlega ocenie. Niestety nauczyciele rzadko korzystają z takiej możliwości, na co wskazują wyniki w tabeli 2. Na tej podstawie można przypuszczać, że wynik sprawdzianu motorycznego ucznia jest najczęściej przeliczany (wg tabel) na konkretną ocenę z tej dyspozycji. W tym zakresie zaobserwowano zróżnicowanie statystyczne pomiędzy grupami i co ciekawe to nauczyciele częściej od uczniów przyznawali, że nigdy nie stosują oceniania za poprawę sprawności motorycznej uczniów.

Rysunek 2 Rodzaje dyscyplin sportowych, w których najczęściej stosowane są sprawdziany umiejętności technicznych według ogólnej liczby odpowiedzi (N) przy p<0.05

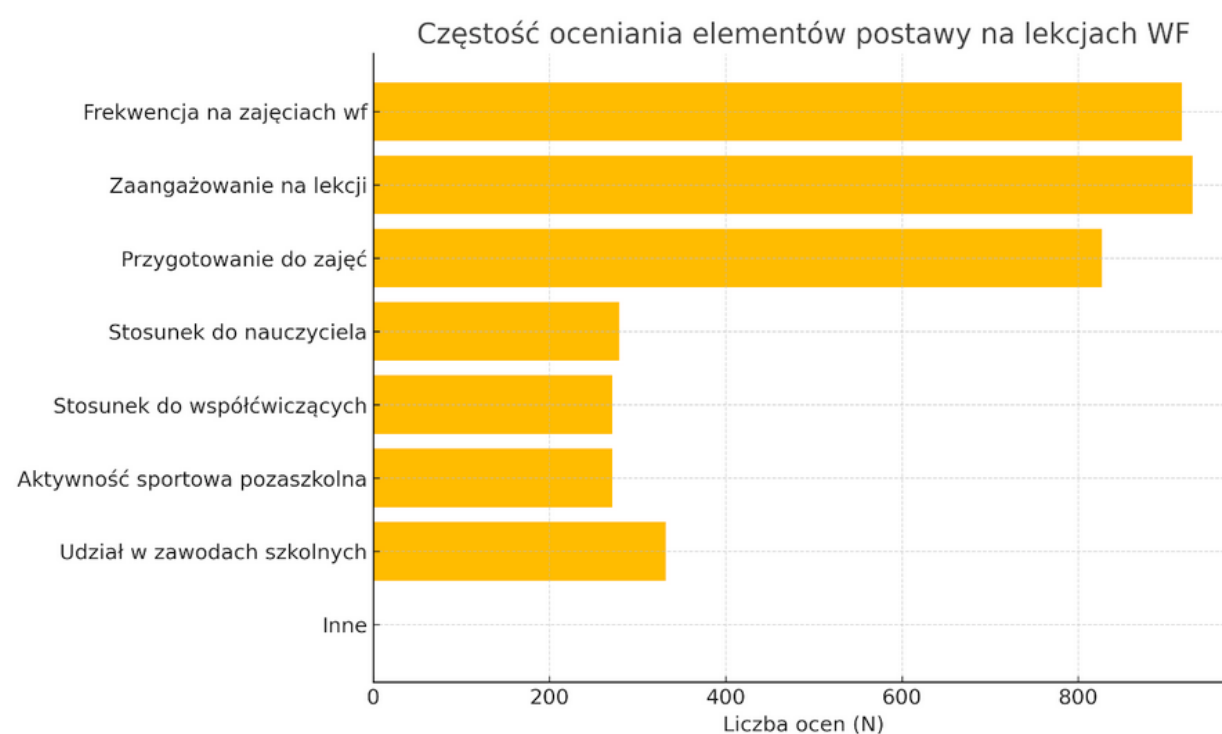
Umiejętności ruchowe uczniów są monitorowane za pomocą różnorodnych sprawdzianów techniki ruchu. Z danych zamieszczonych na rysunku 2 wynika, że najczęściej sprawdziany te dotyczą zespołowych gier sportowych, takich jak: siatkówka, koszykówka, piłka nożna i inne. Rzadko ocenia się technikę elementów gimnastycznych, lekkoatletycznych czy tańca. W obrębie powyższych analiz zaobserwowano zróżnicowanie statystyczne pomiędzy grupami. Różnice dotyczyły tylko pozostałych dyscyplin poza zespołowymi grami sportowymi, czyli gimnastyka, lekkoatletyka, taniec i inne. W tych przypadkach nauczyciele częściej niż uczniowie deklarowali, że sprawdzali umiejętności techniczne w tych dyscyplinach.

Rysunek 3 *Elementy wiedzy oceniane na lekcjach wychowania fizycznego w opinii nauczycieli i uczniów według ogólnej liczby odpowiedzi (N-razem) przy $p < 0.05$*

Wiedza z zakresu kultury fizycznej jest najrzadziej oceniana spośród pozostałych obszarów, co ilustruje rysunek 1. Jednak, jeśli już taka ocena ma miejsce, to dotyczy najczęściej tematyki z edukacji zdrowotnej, przepisów zespołowych gier sportowych [ZGS] oraz wiedzy ogólnej z zakresu kultury fizycznej. Czasami podawane są treści związane z żywieniem i dietą. Zaobserwowano również zróżnicowanie statystyczne pomiędzy badanymi grupami. Uczniowie częściej niż nauczyciele wskazywali, że oceniani są z wiedzy ogólnej o kulturze fizycznej i dietach, a nauczyciele częściej wskazywali na ocenianie znajomości przepisów zespołowych gier sportowych i edukacji zdrowotnej.

Rysunek 4 *Elementy postawy oceniane na lekcjach wychowania fizycznego według ogólnej liczby odpowiedzi (N-razem) przy $p < 0.05$*

Postawy uczniów wobec wychowania fizycznego obok sprawności motorycznej są najczęściej ocenianą dyspozycją uczniowską (tabela 1 i rysunek 1). Aspekty postaw, które są brane pod uwagę podczas oceniania to zaangażowanie ucznia podczas lekcji, frekwencja na zajęciach oraz właściwe przygotowanie do zajęć, w tym noszenie odpowiedniego stroju na WF. W niewielkim stopniu ocenianiu podlegają takie elementy postawy jak: udział ucznia w zawodach, stosunek do nauczyciela i współwiczających oraz dodatkowa aktywność pozaszkolna. Zróżnicowanie statystyczne pomiędzy grupami zaobserwowano w zakresie trzech pierwszych kategorii. Uczniowie częściej niż nauczyciele wskazali, że stawiane są oceny za te dyspozycje.

W sumie wśród wszystkich dyspozycji uczniowskich nauczyciele wystawiają średnio 6 ocen w ciągu semestru (tabela 3).

Tabela 3 Ogólna liczba ocen wystawianych w semestrze w opinii nauczycieli i uczniów

Liczba ocen	Nauczyciele		Uczniowie		Razem		Istotność statystyczna	
	N	%	N	%	N	%	χ^2	p
1 - 2	3	6.8	63	5.4	66	5.4	2.56392	.02
3 - 4	15	34	345	29.5	360	29.7		
5 - 6	18	41	572	48.9	590	48.6		
7 i więcej	8	18.2	189	16.2	197	16.2		
Suma	44	100	1169	100	1213	100		

$p < 0,05$

Tabela 4 Częstotliwość zróżnicowania wagi ocen w opinii nauczycieli i uczniów

Częstotliwość różnicowania wagi oceny	Nauczyciele		Uczniowie		Razem		Istotność statystyczna	
	N	%	N	%	N	%	χ^2	p
Zawsze	8	18.2	61	5.2	69	5.7	2.14623	.03
Często	6	13.6	140	12	146	12		
Rzadko	11	25	317	27.1	328	27		
Nigdy	19	43.2	651	55.7	670	55.3		
Suma	44	100	1169	100	1213	100		

$p < 0,05$

Dzienniki elektroniczne funkcjonujące w szkołach od dłuższego czasu, dają wiele możliwości dostosowania różnorodnych funkcjonalności do potrzeb danego przedmiotu lub też preferencji samego nauczyciela. Tak też jest w przypadku stosowania wagi oceny. Można więc zaplanować w dzienniku wagę oceny z poszczególnych rodzajów sprawdzianów. Dane zamieszczone w tabeli 4 wskazują, że nauczyciele rzadko korzystają z tej możliwości, aby zróżnicować wagę oceny za poszczególne dyspozycje ucznia.

Jedną z funkcji oceny z WF jest funkcja motywacyjna. Zapytano respondentów, w jakim stopniu ocenianie podczas lekcji WF wpływa na motywację do uczestnictwa w lekcjach i po lekcjach w czasie wolnym. Na podstawie udzielonych odpowiedzi można przyjąć, że ocena szkolna z WF-u motywuje uczniów do uczestnictwa podczas lekcji WF, natomiast nie ma większego wpływu na motywowanie do aktywności fizycznej pozaszkolnej w wolnym czasie.

Kolejne analizy odnoszą się do różnych postulatów zmieniających sposób oceniania z WF-u, a pojawiających się w przestrzeni medialnej. Pierwszym z nich jest pomysł wprowadzenia oceny opisowej w miejsce oceny wyrażonej stopniem. Udzielone odpowiedzi wskazują, że opinie są tu podzielone na zwolenników i sceptyków takiego rozwiązania. Generalnie pozytywnie wypowiadali się o tej koncepcji uczniowie, natomiast nauczyciele byli bardziej sceptyczni. W analizach zaobserwowano zróżnicowanie statystyczne pomiędzy badanymi. Można przypuszczać, że bardziej negatywne stanowisko nauczycieli związane jest z perspektywą dodatkowej pracy i czasu poświęconego na wystawienie oceny opisowej każdemu uczniowi.

Ciekawych spostrzeżeń dostarczają wyniki dotyczące pomysłu likwidacji oceny z WF-u na rzecz innej formy zaliczenia (Sewastianowicz, 2024). Tu również opinie były rozbieżne, ale bardziej przychylnie oceniali je nauczyciele. Uczniowie raczej skłonni byli utrzymać istniejący system oceniania. Ważnym aspektem związanym z ocenami jest poczucie sprawiedliwości oceniania. W tym aspekcie badani potwierdzali, iż oceny, jakie otrzymują, są raczej sprawiedliwe.

Na koniec badań zapytano uczniów, czy uczestniczyliby w szkolnych zajęciach z WF-u, gdyby były one nieobowiązkowe. Wyniki wskazały na spolaryzowanie opinii, i tak: połowa uczniów uczęszczałaby na zajęcia nawet jeśli byłyby one nieobowiązkowe, a połowa nie. Należy zwrócić uwagę na fakt, że badania przeprowadzono wśród uczniów szkół ponadpodstawowych. Na opinie uczniów mogą mieć wpływ wcześniejsze doświadczenia ze szkoły podstawowej i klubów sportowych.

6. DYSKUSJA WYNIKÓW

Ocenianie przedmiotowe wymaga od nauczyciela kompetencji nie tylko specjalistycznych i dydaktycznych, ale szeregu dyspozycji psychologicznych, aby osiągnąć cele stawiane przed oceną szkolną, czyli informowanie o osiągnięciach, motywowanie do dalszej nauki oraz regulowanie stosunków społecznych w klasie. Szczególnym przypadkiem jest ocenianie z przedmiotu należącego do grupy przedmiotów artystycznych, w którym zdolności ucznia o podłożu biologicznym nie powinny wpływać na ową notę. Ocenianie z wychowania fizycznego nie jest łatwe i budzi rozbieżności wśród nauczycieli wychowania fizycznego (Prawo.pl, 2024). Są tacy, dla których sprawność motoryczna i umiejętności techniczne ucznia będą najważniejszym kryterium przy wystawianiu oceny z WF-u. Dowodem na tę tezę są liczne kryteria oceniania z wychowania fizycznego publikowane na stronach internetowych szkół różnego szczebla. Istnieją również nauczyciele, dla których powyższe dyspozycje mają drugorzędne znaczenie, skupiając się na takich aspektach jak zaangażowanie w czasie lekcji, postawa ucznia czy wiedza. Dyspozycje takie przygotowują właśnie do całonocnej troski o zdrowie i ciało. Z lektury różnorodnych kryteriów oceniania z WF-u wynika, że nie bez znaczenia przy wystawianiu oceny jest również reprezentowanie szkoły w zawodach szkolnych i międzyszkolnych (Portal Oświatowy, 2025).

Jednak w rozważaniach o tym, co jest ważne w kształtowaniu dyspozycji ucznia, warto przypomnieć cele, jakie stawiane są przed szkolnym wychowaniem fizycznym. Powołując się na tezę Henryka Grabowskiego (2000), celem wychowania fizycznego jest wspomaganie rozwoju fizycznego, motorycznego i zdrowia oraz podtrzymywanie tych właściwości w życiu późniejszym. Proces ten trwa od rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej do matury, czyli do momentu, kiedy kończy się dla ucznia obowiązek uczestnictwa w zajęciach z wychowania fizycznego. Oczywiście podczas studiów ten obowiązek jest jeszcze kontynuowany, ale zajęcia ruchowe w różny sposób mogą być zastąpione innymi rodzajami aktywności. O tym, czy absolwent szkoły średniej będzie chciał dbać o swoje zdrowie i sprawność fizyczną, decydują dwa rodzaje kompetencji: technologiczne i aksjologiczne, które w procesie edukacji fizycznej nauczyciele WF-u kształtują u swoich uczniów. Kompetencje technologiczne dają możliwość uczestniczenia w różnorodnych formach aktywności sportowej, rekreacyjnej lub turystycznej. W skład tych dyspozycji wchodzi: umiejętności ruchowe, inaczej ujmując techniki ruchu różnorodnych dyscyplin sportowych i form rekreacji, oraz sprawność motoryczna (zdolności kondycyjne, koordynacyjne, anatomiczne i hybrydowe). Natomiast o tym, czy warto czy nie warto podejmować wysiłek fizyczny, decydują kompetencje aksjologiczne, do których zaliczamy wiedzę o kulturze fizycznej oraz postawy, czyli nastawienie wobec aktywności fizycznej i własnego zdrowia. Zgodnie z koncepcją wychowania przez sport, proponowaną m.in. przez Kupisza i Nowaka (2005), nauczyciel wychowania fizycznego pełni rolę nie tylko instruktora, ale przede wszystkim wychowawcy, który poprzez aktywność fizyczną przekazuje uczniom wartości takie jak uczciwość, samodyscyplina, współpraca czy szacunek wobec innych. Przykładem może być promowanie zasady fair play podczas gier zespołowych – nauczyciel powinien nie tylko egzekwować przestrzeganie reguł, ale również tłumaczyć ich sens i znaczenie w kontekście życia codziennego.

Wiedza z zakresu kultury fizycznej to rzetelna informacja dla ucznia o znaczeniu aktywności fizycznej dla zdrowia, sprawności i urody. Wychowanie fizyczne jest przedmiotem szkolnej edukacji pozbawionym bazy teoretycznej pomimo prób wprowadzenia obowiązkowych ścieżek międzyprzedmiotowych czy tematyki z edukacji zdrowotnej. Na szczęście od roku szkolnego 2025/26 wprowadzony będzie odrębny przedmiot – edukacja zdrowotna – zajmujący się szeroko pojętymi zagadnieniami zdrowia, w tym zdrowia fizycznego. Co ważne, przedmiot ten obejmie wszystkich uczniów przez prawie cały okres edukacji.

Postawę ucznia możemy kształtować poprzez komponenty emocjonalne, poznawcze i behawioralne, które decydują o pozytywnym (lub nie) nastawieniu do przedmiotu i aktywności fizycznej. Wynika z tego, że równoczesne kształtowanie kompetencji technologicznych i aksjologicznych w zakresie dbałości o ciało w procesie edukacji jest zadaniem trudnym, ponieważ różne czynniki decydują o ich skuteczności. Poprawa sprawności i umiejętności zależy od systematyczności i intensywności ćwiczenia, a nastawienie do tego przedmiotu od pozytywnych emocji i doświadczeń.

Sprawność motoryczna jest zespołem dyspozycji, którego podłożem są zarówno czynniki środowiskowe jak i biologiczne. Innymi słowy jedno z tych zdolności motorycznych można kształtować pod wpływem systematycznego treningu, a inne tylko w ograniczonym zakresie. Przyjmując podział zdolności motorycznych wg Raczka (2010), do zdolności motorycznych, które można kształtować pod wpływem ćwiczeń należą zdolności kondycyjne. Dominującym elementem są tu czynniki energetyczne organizmu, takie jak poziom wytrenowania, skład mięśni, ilość mitochondriów w mięśniach, poziom substancji emergentnych w organizmie i inne. Do zdolności kondycyjnych zaliczyć możemy takie zdolności jak: wytrzymałość (w tym specjalna, siłowa lub szybkościowa), siła mięśniowa, szybkość, skoczność. Każdą z tych zdolności możemy wytrenować pod wpływem systematycznych ćwiczeń. Inaczej jednak przedstawia się sprawa ze zdolnościami koordynacyjnymi, które zależą w dużej mierze od typu budowy układu nerwowego i sprawności działania narządów zmysłów, w tym również ich integracji sensorycznej. Te elementy są już jednak zależne od czynników genetycznych. Do dyspozycji koordynacyjnych zaliczamy: koordynację

wzrokowo-ruchową, słuchowo-ruchową, równowagę statyczną i dynamiczną. Należy jednak zaznaczyć, że określenie koordynacja jest uproszczeniem, gdyż zawiera się w nim osiem dyspozycji koordynacyjnych, takich jak: różnicowanie kinestetyczne, równowaga, szybkość reagowania, dostosowanie i przestawianie, orientacja przestrzenna, sprzężenie, rytmizacja i zdolność wysokiej częstotliwości ruchów. Pozostałe zdolności motoryczne wyszczególnione przez Raczkę to zwinność – zdolność hybrydowa, częściowo zależna od elementów kondycyjnych, a częściowo od koordynacyjnych. Ostatnią zdolnością jest gibkość, która zależna jest od takich czynników jak: budowa anatomiczna ciała, długość dźwigni kostnych, wiek czy płeć.

W okresie rozwojowym organizm dziecka rozwija się nierównomiernie. W niektórych momentach obserwujemy przyspieszenie jego rozwoju, w innych spowolnienie, a nawet regres. Tak samo jest z rozwojem zdolności motorycznych, które w okresach sensorywnych rozwijają się dynamicznie, a w innych spowalniają aż do zatrzymania rozwoju. Oczywiście niektóre ze sprawności można, a nawet trzeba kształtować przez całe życie ze względów zdrowotnych. Aby to robić, konieczne jest przekonanie wychowanka do celowości takich zabiegów. Ważnym czynnikiem, który decyduje o poziomie poszczególnych zdolności motorycznych, jest systematyczny trening odpowiedni do danej zdolności motorycznej. Musi on spełniać określone warunki co do jego objętości i intensywności. Można mieć wątpliwości, na ile lekcja wychowania fizycznego spełnia warunki do kształtowania sprawności motorycznej, biorąc pod uwagę objętość i intensywność wysiłku fizycznego. Większość bodźców dawkowanych w głównej części lekcji (ta część trwa od 15 do 20 minut) ma charakter niewystarczający do podnoszenia zdolności motorycznych, zwłaszcza tych z grupy kondycyjnych. Te kryteria spełniają treningi sportowe, na które dzieci uczęszczają po zajęciach lekcyjnych. Nie ma też możliwości określenia, na ile progres zdolności motorycznych dziecka jest wynikiem jego pracy na lekcji, a na ile zmian morfofunkcjonalnych organizmu pod wpływem rozwoju ontogenetycznego. Stąd też postęp sprawności fizycznej w niewielkim stopniu zależy od pracy nauczyciela podczas lekcji WF, ponieważ nie ma na niego wpływu lub jest on niewielki. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania należy przyjąć, że sprawność motoryczna powinna być monitorowana, aby śledzić rozwój motoryczny uczniów oraz ogólny trend populacji dzieci i młodzieży. Takie zadanie zostało postawione przed programem ministerialnym „Sportowe Talenty”, który wszedł w życie w roku szkolnym 2023/24. W założeniu wyniki testów wprowadzone do bazy danych mają wskazywać na poziom rozwoju ucznia i danej populacji (Cygonik, 2024, MEN, 2024, MSiT, 2024, Pawłowska, 2023, Wójcik, 2023). W programie wyraźnie zawarto jednak zastrzeżenie, że wyniki uczniów nie służą do stawiania ocen. Badania przedstawione w rozdziale trzecim wskazują, że nauczyciele, przeprowadzając uczniom testy sprawnościowe, stawiają za to oceny. Wyniki badań przeprowadzonych ponad 20 lat temu przez Bartosiewicza i współpracowników (2003) ilustrują ową tendencję do priorytetowego traktowania sprawności motorycznej uczniów w kontekście oceniania.

Z punktu widzenia nauczyciela wychowania fizycznego i nauczyciela akademickiego kształcącego przyszłych nauczycieli WF, należałoby się zastanowić nad przyczynami tego stanu rzeczy. Przecież studenci kształceni w Akademii Wychowania Fizycznego mają wiedzę i przekonanie o właściwych sposobach oceniania z WF-u. Ta tematyka jest poruszana podczas zajęć z Metodyki WF i Teorii WF. Potwierdzeniem tej tezy są pozytywnie zdane egzaminy z powyższych przedmiotów. Pomimo tego nauczyciele w swoich środowiskach zawodowych oprócz innych dyspozycji wciąż stawiają oceny za wyniki testów sprawnościowych. Wyniki prezentowanych badań nie poruszają tej kwestii i nie można wnioskować na ich podstawie o przyczynach takiej sytuacji. Można jedynie domniemywać na podstawie doświadczenia zawodowego, że absolwenci studiów idąc do pracy w szkole, dostosowują się do wcześniej przyjętych zwyczajów „wypracowanych” przez starszych nauczycieli i powielają te schematy. Nie bez znaczenia jest również fakt, że ocenianie za sprawność motoryczną jest łatwe i w krótkim czasie można uzyskać kilka ocen dla danego ucznia. Te kwestie powinny zostać poruszone w kolejnych badaniach, które jak się wydaje, są niezbędne do zrozumienia przyczyn tego zjawiska. Wpisuje się to również w dyskusję nad kierunkiem reform dotyczącym edukacji i wychowania fizycznego w szczególności, gdyż jak wskazano we wstępie artykułu poziom sprawnościowy i ruchowy dzieci i młodzieży coraz bardziej się obniża w porównaniu z wynikami z lat 80.

7. IMPLIKACJE PEDAGOGICZNE

Wnioski dla praktyki pedagogicznej, wynikające z powyższych badań prowadzą do sugestii, że system oceniania szkolnego z wychowania fizycznego różni się z założeniami przyświecającymi autorom podstawy programowej oraz przepisami prawa oświatowego. Praktyka nauczycieli wychowania fizycznego koncentruje się na starym modelu oceniania uczniów za uzyskane wyniki w testach sprawności motorycznej. Należałoby, więc podjąć działania zmierzające do zmiany tego stanu rzeczy. Można to osiągnąć dwiema drogami. Pierwsza, łatwiejsza, dotyczy zmiany przepisów i rozporządzeń dotyczących oceniania z przedmiotów artystycznych. Należałoby również powiązać pomiar zdolności motorycznych ze zdrowiem. Jest to jednak opcja nieefektywna ze względu na opór środowisk nauczycielskich do wdrażania nowych pomysłów oraz zmian przyzwyczajęń i rutyny nauczycielskiej. Druga droga wiedzie przez reedukację nauczycieli już pracujących w zawodzie, tak aby przekonać ich do nowoczesnego podejścia do kwestii oceniania. Wiązałoby się to z szeregiem szkoleń i perswazją w tym zakresie. Wnioski dla teorii pedagogicznej sprowadzają się do modyfikacji programów nauczania studentów kierunków nauczycielskich z wychowania fizycznego z przedmiotów metodyka i teoria wychowania fizycznego. Modyfikacje wiązałyby się z większym zaakcentowaniem problematyki oceniania z WF-u w treściach nauczania przyszłych nauczycieli.

8. OGRANICZENIA BADAŃ

Przyjęta metodologia badań w tym opracowaniu umożliwia badanie opinii respondentów na temat oceny z wychowania fizycznego. Pomimo zastosowania doboru losowego próby badawczej i znacznej jej liczebności są to badania subiektywnych przeświadczeń respondentów. Brak jest tu zastosowania metod i technik obiektywnych obserwacji, takich jak analiza dokumentów. Analiza dzienników elektronicznych z przedmiotu wychowanie fizyczne umożliwiłaby porównanie faktycznie wystawianych ocen z wynikami badań. Niestety dostęp do takich danych nie jest możliwy. Tym samym niemożliwe jest porównanie opinii nauczycieli z danymi zawartymi w dziennikach elektronicznych.

BIBLIOGRAFIA

American Educational Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education (2014). *Standards for educational and psychological testing*. AERA.

Babbie, E. (2013). *Badania społeczne w praktyce*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bartoszewicz, R., Koszczyc, T. & Nowak, A. (2003). *Kontrola i ocena w wychowaniu fizycznym*. Wydawnictwo WTN.

Bielski, J. (2005). *Metodyka wychowania fizycznego i zdrowotnego*. Oficyna Wydawnicza Impuls.

Black, P. i Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 5–31.

Brookhart, S. M. (2011). *Educational assessment: Principles and practices*. Pearson.

Crocker, L., Algina, J. (2006). *Introduction to classical and modern test theory*. Cengage Learning.

Cygonik, G. (2024). Sportowe Talenty. Na czym polegać ma wielkie testowanie uczniów? *Rzeczpospolita Edukacja*. <https://edukacja.rp.pl/szkoly-podstawowe-i-srednie/art39937451-sportowe-talenty-na-czym-polegac-ma-wielkie-testowanie-uczniow>

Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (red.). (2005). *The Sage handbook of qualitative research* (wyd. 3). Sage Publications.

Flick, U. (2010). *Projektowanie badań jakościowych*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Global Matrix 4.0. (2022). *Raport o stanie aktywności fizycznej dzieci & młodzieży w Polsce*. <https://www.awf.edu.pl/uczelnia/aktualnosci/raport-o-stanie-aktywnosci-fizycznej-dzieci-i-mlodziezy-w-polsce>

Gołębniak, B. (2006). Egzaminy i ocenianie szkolne. W: Kwieciński Z., Śliwerski B., (red.). *Pedagogika* t. 2, s. 221-233. Wydawnictwo PWN.

Grabowski, H. (1997). *Teoria fizycznej edukacji*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Grabowski, H. (2000). *Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym*. Oficyna Wydawnicza Impuls.

Hattie, J. & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112.

Heritage, M. (2010). *Formative assessment: Making it happen in the classroom*. Corwin Press.

Kupisz, T. & Nowak, A. (2005). *Wychowanie przez sport. Wartości i kompetencje nauczyciela WF*. Oficyna Wydawnicza Impuls.

Kurek-Paszczyk, A., Mielniczuk, A. & Paszkiewicz, A. (2013). *Nowa forma praktyki przygotowania do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego*. Wydawnictwo Naukowe WSKFiT.

Messick, S. (1989). Validity. W: R. L. Linn (red.), *Educational Measurement* (wyd. 3, s. 13-103). Macmillan.

- Mietzel, G. (2002). *Psychologia kształcenia. Praktyczny podręcznik dla pedagogów i nauczycieli*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej (2024). *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2023 r. poz. 2572). <https://www.portaloswiatowy.pl/ksztalcenie-i-wychowanie/rozporzadzenie-ministra-edukacji-narodowej-z-dnia-22-lutego-2019-r-w-sprawie-oceniania-klasyfikowania-i-promowania-uczniow-i-sluchaczy-w-szkolach-publicznych-tekst-jedn.-dz.u.-z-2023-r.poz.-2572-17252.html>
- Ministerstwo Edukacji Narodowej (2024). *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2024 r. poz. 737). Pobrano z: <https://www.portaloswiatowy.pl/organizacja-pracy/ustawa-z-dnia-14-grudnia-2016-r-prawo-oswiatowe-tekst-jedn.-dz.u.-z-2024-r.poz.-737-13734.html>
- Ministerstwo Sportu i Turystyki (2024). *Sportowe Talenty*. <https://sportowetalenty.gov.pl>
- Muszkiet, R. (2004). *Ocenianie osiągnięć uczniów przez nauczycieli wychowania fizycznego*. Fundacja na Rzecz Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego.
- Nitko, A., & Brookhart, S. (2014). *Educational Assessment of Students*. Pearson Education.
- Pawłowska, M. (2023). *WF na nowych zasadach w roku szkolnym 2023/2024 – obowiązkowe testy sprawnościowe*. <https://www.infor.pl/prawo/dziecko-i-prawo/edukacja/6301071.wf-na-nowychzasadach-w-roku-szkolnym-20232024-obowiazkowe-testy-spr.html>
- Portal Oświatowy (2025). *Ocenianie uczniów – poznaj odpowiedzi na 10 wątpliwości*. <https://www.portaloswiatowy.pl/ocenianie-uczniow/bledy-w-ocenianiu-uczniow-poznaj-odpowiedzi-na-10-watpliwosci-16139.html>
- Prawo.pl. (2024). *RPD: Sposób oceniania na WF zniechęca do ćwiczeń*. <https://www.prawo.pl/oswiata/rpd-sposob-oceniania-na-wf-zniecheca-do-cwiczen,128545.html>
- Raczek, J. (red.). (2010). *Antropomotoryka. Teoria motoryczności człowieka w zarysie*. PZWL Wydawnictwo Lekarskie.
- Sadler, D. R. (2005). Interpretations of criteria-based assessment and grading in higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 30(2), 175–194.
- Sewastianowicz M. (2024). *Zniesienie ocen z plastyki, muzyki i WF*. <https://www.prawo.pl/oswiata/zniesienie-ocen-z-plastyki-muzyki-i-wf,524782.html>
- Stiggins, R. J. (2002). Assessment crisis: The absence of assessment FOR learning. *Phi Delta Kappan*, 83(10), 758–765.
- Strzyżewski, S. (2013). *Proces kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej*. Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach.
- Supińska, U. & Kübler, M. (2016). Kontrola i ocena w wychowaniu fizycznym – model oceny wspierającej. *Chowanna*, 2(47).
- Szczepański, S. (2008). *Kluczowe zagadnienia metodyki wychowania fizycznego. Kompendium dla studentów*. Politechnika Opolska.
- Sztumski, J. (1995). *Wstęp do metod i technik badań społecznych*. Wydawnictwo Śląsk.
- Szyling, G. (2024). O kategorii funkcji oceny szkolnej: od normatywnych źródeł do dydaktycznego artefaktu. *Colloquium Pedagogika – Nauki o Polityce i Administracji*, 2(54).
- Wołoszyn, S. (2023). Ocena w wychowaniu fizycznym. W: Umiastowska D. (red.), *Refleksje o lekcji wychowania fizycznego* (s. 137-149). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Wójcik, K. (2023). Sportowe talenty pod lupą. Specjalny rejestr wag i miar dla uczniów. *Rzeczpospolita Edukacja i Wychowanie*.